

зважаючи на тип і якості самого колективу як цілого та на характер стосунків «керівник-колектив».

ЛІТЕРАТУРА

1. Барвінський А.О. Соціологія: Курс лекцій для студентів вищих навч. закладів. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – 463 с.
2. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології правління: Навч. посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 382 с.
3. Давидов Д.Г. Психологія військового управління та військового колективу // Хрестоматія «Військова психологія» – Москва, 1999. – 423 с.
4. Парыгин Б.Д. Социально-психологический климат коллектива: пути и методы изучения/ Под ред. В.А.Ядова. – Изд-во «Наука», 1999. – 286 с
5. Донцов А.И. Психология коллектива: Учебное пособие. – М: Изд-во Моск-го ун-та, 2004. – 693 с.

УДК 159.947

Гвоздова О.О., пошукач Харківського національного університету внутрішніх справ

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ГРУП ЗАХОПЛЕННЯ

В роботі здійснено аналіз якостей особистості працівників спецпідрозділів ОВС «груп захоплення». Виявлені соціально-психологічні якості, які в найбільшій мірі необхідні при діяльності цих фахівців в особливих умовах. Установлено, що оцінка якостей особистості досліджених працівників груп захоплення відрізняється від оцінки працівників відділів по роботі з персоналом.

Рекомендується якості, які домінують у цих фахівців в екстремальних умовах, розвивати у процесі професійно-психологічної підготовки.

Ключові слова: групи захоплення, якості особистості, екстремальні умови.

Постановка проблеми. Працівникам ОВС досить часто доводиться здійснювати свою професійну діяльність в особливих, ризиконебезпечних умовах, в яких діє велика кількість стресогенних чинників. Безумовно, вони впливають на психіку цих фахівців і залежно від їх інтенсивності та часу дії у них виникають негативні індивідуально-психологічні зміни. Тому пошук шляхів ослаблення

згаданого впливу, розробка методів та способів його психологічної корекції є актуальною проблемою, яку необхідно вирішувати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання особливостей впливу на психіку працівників ОВС стресогенних чинників їх професійної діяльності вирішувались багатьма дослідниками. Існують дослідження, в яких доведено, що такі чинники викликають негативні зміни у психіці [1; 4; 6]. Важливою особливістю впливу також є специфіка службової діяльності, стаж та індивідуальне сприйняття екстремальних умов працівником ОВС [3; 5]. В дослідженнях деяких науковців приводяться дані про індивідуально-психологічні реакції в особливих умовах працівників спецпідрозділів «Беркут», «Сокол» [2]. Але, на жаль, фахівці груп захоплення, в яких службова діяльність також здійснюється в екстремальних умовах, і, крім того, має свою специфіку, в такому аспекті не досліджувались. Йдеться про аналіз їх особистих якостей з позицій ступеня їх необхідності при виконанні оперативно-службових завдань.

Враховуючи відмічене вище, ми поставили наступну мету: виявити соціально-психологічні якості особистості працівників груп захоплення, які детермінують успішне виконання ними оперативно-службових завдань.

Виклад основного матеріалу. Для проведення дослідження було сформовано 2 групи його учасників. Перша – експериментальна, вона складалась із осіб чоловічої статі віком від 25 до 35 років, які мали стаж служби у групах захоплення 2 – 5 років. Друга група – контрольна, її учасники мали ті ж самі службово-паспортні характеристики, крім того, що вони працювали у відділах по роботі з персоналом. Кількісно обидві групи складались із 17 осіб.

З метою можливості порівняння оцінок учасників експерименту з оцінками інших осіб було сформовано групу експертів, в яку увійшли фахівці спецпідрозділів, що прослужили в ОВС не менше 10 років, і кваліфіковані психологи. Група експертів складалась з 9 осіб.

Досягнення поставленої мети здійснювалось при використанні наступних методів дослідження: тестування, анкетування, спостереження, аналіз документації, указів, розпоряджень.

Ступінь вираженості індивідуально-особистісних якостей досліджуваних співробітників оцінювали в балах за семибальною шкалою.

Оцінки відповідали ступеню вираженості якості особистості від 7 балів до 1 бала. Складність утримання єдиного підходу до об'єктивізації оцінок ступеня прояву досліджуваних якостей, що виставляється, примусила нас виділити ознаки, які в купі характеризують суть конкретної якості.

Таким чином, було сформовано 4 блоки якостей, які мали місце і проявлялись у професійній діяльності працівників груп захоплення та відділів по роботі з персоналом.

Результати дослідження та їх обговорення.

Сукупність особистісних якостей у вигляді блоків представлено на рисунку.

Після здійснення оцінювання та проведення рангової значущості соціально-особистісних якостей працівників груп захоплення та осіб, що працюють з персоналом, можна відмітити два положення: 1) оцінки працівників названих підрозділів ОВС мають суттєві розбіжності; 2) самооцінки працівників та оцінювання експертів також не співпадають. У таблиці 1 представлені результати оцінювання професійно-психологічних якостей.

Отримані результати свідчать про те, що працівники груп захоплення домінуючими якостями для забезпечення успішності в їх оперативній роботі вважають такі: пильність, спостережливість, інтуїцію та сміливість. Саме за ці якості ними були поставлені найвищі оцінки.

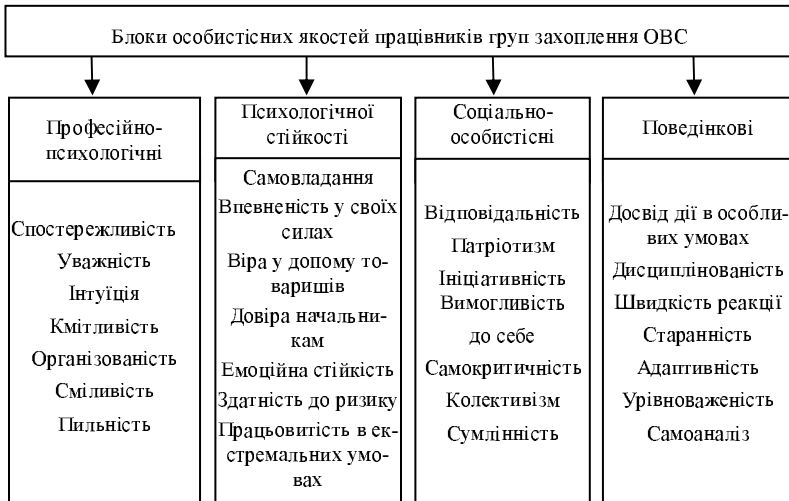

Рис 1 – Групи якостей та умінь, які проявляються в оперативно-службовій діяльності працівників груп захоплення ОВС

У працівників відділів по роботі з персоналом більш важливими є такі якості, як організованість, інтуїція та кмітливість.

Звертаючись до оцінок, які виставили експерти, можна відмітити, що їх думка дещо іншою, тобто відрізняється від поглядів самих досліджуваних. На перше місце вони поставили уважність,

потім пильність, організованість і спостережливість. Навіть за таку якість як сміливість, експерти поставили меншу оцінку, ніж працівники груп захоплення.

Таблиця 1

Оцінки ступеня прояву професійно-психологічних якостей працівниками ОВС в екстремальних ситуаціях (у балах)

Якості	Оцінка експертів			Самооцінка		
	Контрольна група	Експертна група	Достовірність	Контрольна група	Експертна група	Достовірність
Спостережливість	4,2±0,35	5,7±0,43	<0,05	4,7±0,33	6,3±0,37	<0,05
Уважність	5,0±0,47	6,5±0,30	<0,01	4,9±0,43	5,0±0,36	<0,01
Інтуїція	5,1±0,46	5,2±0,40	<0,01	6,0±0,41	5,6±0,50	<0,05
Кмітливість	4,1±0,32	4,3±0,31	<0,05	5,1±2,2	4,5±2,4	>0,05
Організованість	5,6±0,60	5,9±0,47	<0,05	6,2±1,02	4,7±0,52	<0,05
Сміливість	3,4±0,28	5,0±0,50		3,0±0,27	5,3±0,46	<0,05
Пильність	5,7±0,44	6,2±0,37	<0,01	4,3±0,30	6,7±0,44	<0,01

Другий блок – це якості психологічної стійкості, їх оцінки представлені у таблиці 2.

Таблиця 2

Оцінки ступеня прояву якостей психологічної стійкості працівниками ОВС в екстремальних ситуаціях (у балах)

Якості	Оцінка експертів			Самооцінка		
	Контрольна група	Експертна група	Достовірність	Контрольна група	Експертна група	Достовірність
Самовладання	4,1±0,40	7,4±2,01	>0,05	6,0±0,52	6,2±0,44	<0,01
Впевненість у своїх силах	5,0±0,47	5,4±0,50	<0,05	5,5±0,43	6,9±0,46	<0,05
Віра у допомогу товаришів	5,2±0,50	5,1±0,40	<0,05	4,2±0,34	5,0±0,39	<0,01
Довіра начальникам	5,5±0,51	6,8±1,06	<0,05	4,6±0,37	4,1±0,33	<0,05
Емоційна стійкість	5,0±0,45	6,2±0,42	<0,01	4,8±0,43	6,5±0,60	<0,05
Здатність до ризику	3,0±0,28	4,8±0,41	<0,01	4,0±0,24	6,3±0,45	<0,01
Працьовитість в екстремальних умовах	5,4±0,51	4,3±0,33	<0,05	4,3±0,40	5,9±0,43	<0,05

Аналіз оцінок другого блоку дає можливість підкреслити, що самооцінки працівників груп захоплення є дещо вищими за оцінки, ніж експертів. Домінуючими якостями в успішному виконанні оперативно-службових завдань є впевненість у своїх силах, емоційна стійкість, здатність до ризику та самовладання. А на думку експертів, домінувати повинні такі якості як довіра начальникам, емоційна стійкість, віра у допомогу товаришів та впевненість у своїх силах.

Вся сукупність якостей у працівників відділів по роботі з персоналом має менші оцінки як у самих міліціонерів, так і у групи експертів.

Третій блок - це соціально-особистісні якості. Результати ступеня їх прояву представлені у таблиці 3.

Таблиця 3

Оцінка ступеня прояву соціально-особистісних якостей працівниками ОВС в екстремальних ситуаціях (у балах)

Якості	Оцінка експертів			Самооцінка		
	Контрольна група	Експертна група	Достовірність	Контрольна група	Експертна група	Достовірність
Відповідальність	6,0±0,51	5,6±0,54	<0,05	6,2±0,47	6,9±0,50	<0,05
Патріотизм	6,7±0,48	6,4±0,51	<0,05	5,2±0,40	5,0±0,43	<0,01
Ініціативність	5,2±0,46	5,7±0,42	<0,05	6,1±0,52	5,2±0,37	<0,01
Вимогливість до себе	5,8±0,44	6,6±0,57	<0,05	5,5±1,40	6,1±0,42	>0,05
Самокритичність	6,5±0,38	5,3±0,42	<0,01	4,8±0,41	5,5±0,33	<0,05
Колективізм	6,2±0,47	6,9±0,47	<0,01	4,6±0,37	4,5±0,42	<0,05
Сумлінність	6,0±0,49	5,8±0,46	<0,01	5,4±0,51	4,1±0,32	<0,05

Отримані оцінки свідчать, що і в цьому блоці якостей існують розбіжності. Особливо нас цікавить неоднозначність думки між працівниками груп захоплення й експертами. Так, перші вважають, що найважливішими для успішного виконання оперативно-службових завдань є наступні якості: відповідальність, вимогливість до себе, ініціативність і самокритичність. Однак на думку експертів, це дещо інша сукупність якостей, а саме: колективізм, вимогливість до себе, патріотизм і сумлінність. Хоча такі якості як патріотизм, колективізм, та самокритичність експерти вважають домінуючими і для працівників які працюють з персоналом. При цьому спостерігається тенденція у працівників відділів по роботі з персоналом свої оцінки

(самооцінки) ступеня прояву якостей підвищувати у порівнянні з працівниками груп захоплення.

Останній, четвертий блок – це поведінкові якості. Оцінки ступеня їх прояву представлені у таблиці 4.

Таблиця 4

Оцінки ступеня прояву поведінкових якостей працівниками ОВС в екстремальних ситуаціях (у балах)

Якості	Оцінка експертів			Самооцінка		
	Контрольна група	Експертна група	Достовірність	Контрольна група	Експертна група	Достовірність
Досвід дії в особливих умовах	5,0±0,33	6,4±0,50	<0,01	3,4±0,28	6,8±0,53	<0,01
Дисциплінованість	6,4±0,49	6,6±0,48	<0,01	6,1±0,54	5,4±0,41	<0,05
Швидкість реакції	5,1±0,43	6,0±0,50	<0,01	4,0±0,30	6,6±0,54	<0,01
Старанність	6,4±1,27	6,2±0,81	>0,05	6,0±0,53	5,1±0,41	<0,01
Адаптивність	5,7±0,47	5,4±0,38	<0,01	5,0±0,41	5,8±0,52	<0,05
Урівноваженість	6,6±0,55	5,8±0,49	<0,05	5,5±0,47	6,2±0,53	<0,05
Самоаналіз	6,5±0,60	6,5±0,54	<0,05	5,3±0,50	5,7 ±0,48	<0,05

Одержані результати дозволяють відмітити, що працівники груп захоплення переконані в тому, що для несіння служби в екстремальних умовах перш за все необхідними є наступні поведінкові якості: досвід дії в особливих умовах, швидкість реакції, урівноваженість та адаптивність. На відміну від них, їх колеги з відділу по роботі з персоналом вважають, що в їх професійній діяльності перш за все повинна бути старанність, дисциплінованість та урівноваженість.

Експерти у працівників груп захоплення виявили як найважливіші такі якості як: дисциплінованість, самоаналіз, досвід дії в особливих умовах та старанність. Тобто в цьому блоці якостей їх оцінки також не співпадають з самооцінками самих працівників.

Отже, отримані результати дозволяють зробити наступні висновки.

1. Уявлення про якості, необхідні для успішної професійної діяльності в екстремальних ситуаціях, у працівників груп захоплення і відділів по роботі з персоналом суттєво відрізняється.

2. Відмінності в оцінках якостей, необхідних працівникам груп захоплення, що поставили експерти і вони самі, не дають

можливості зробити остаточний висновок про перевагу одних якостей над іншими. Це означає, що для об'єктивізації даних і впевненості у результатах необхідно виявити домінуючі якості за допомогою декількох методів.

3. Якості, які були названі як самими працівниками груп захоплення, так і експертами, слід розвивати у процесі всіх видів підготовки бійців спецпідрозділів: спеціальній, бойовій, фізичній і психологічній.

В перспективі необхідно з'ясувати домінуючі якості в оперативній роботі працівників груп захоплення за допомогою інших методів дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Делікатний С.К., Половнікова Ж.Ю. Формування психологічної готовності співробітників ОВС до забезпечення особистої безпеки в екстремальних ситуаціях оперативно-службової діяльності // Вісник університету внутрішніх справ. - Харків, 1999. - № 8.- С. 224-235.

2. Зивзах М.В. Психологические дезадаптационные реакции у сотрудников специальных подразделений ОВД (диагностика, психокоррекция, профилактика): Автореф. дисс...канд. псих. наук: 19.00.04 – Харьков, 2007. – 20 с.

3. Логочов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дії в екстремальних умовах: Автореф. дис...канд. псих. наук: 19.00.06. – Харків, 2001. - 21с.

4. Силкин Н.Н. Формирование психологической подготовки у сотрудников ОВД к служебной деятельности в экстремальных условиях: Автореф. дисс...канд. псих. наук: 13.00.02. - СПбГУ, 1996. - 20с.

5. Чміль М.О. Формування психологічної готовності працівників ОВС до застосування табельної вогнепальної зброї: Автореф. дис...канд. псих. наук: 19.00.06. – Харків, 2007. – 20 с.

6. Ярошок Ю.В. Регуляція психологічної напруженості військовослужбовців в умовах службово-бойової обстановки: Автореф. дис...канд. псих. наук.- 19.00.09- Хмельницький, НАПВУ, 2001. – 19с.